
Polska Jagiellonów

Wraz z zejściem w 1370 r. ze sceny historycznej Kazimierza Wielkiego wygasła główna linia Piastów, tron polski objęli sprzymierzeni i skoligaceni z Piastami Andegawenowie Węgierscy – król Ludwik Węgierski i jego córka Jadwiga. Zagrożenie ze strony Zakonu Krzyżackiego skłoniło wtedy Polskę do zawarcia sojuszu z Litwą. Uwieńczeniem rokowań był ślub małoletniej Jadwigi, koronowanej na króla Polski z Wielkim Księciem Litewskim Jagiełłą oraz unia obu państw w Krewie w 1385 r.

Dynastia Jagiellonów władała państwem polsko-litewskim przez następne dwieście lat, tworząc w pewnym momencie (II połowa XV wieku) jedno z największych imperiów europejskich – Jagiellonowie rządili w Polsce, na Litwie, w Czechach i na Węgrzech. Panowanie Władysława Jagiełły powszechnie kojarzy się z wielkim sukcesem militarnym – rozgromieniem wojsk Zakonu Krzyżackiego pod Grunwaldem w 1410 r. Niestety, zwycięstwo to nie zostało wykorzystane – Krzyżacy zdołali obronić Malbork i mimo kolejnych porażek w polu, potęga Zakonu nie została złamana. Kilkadziesiąt lat później doszło do kolejnego starcia, wybuchła wojna trzynastoletnia. Wtedy to udało się odzyskać Pomorze Gdańskie i zlikwidować zagrożenie, jakie dla państwa polskiego stanowił Zakon Krzyżacki. Z czasem państwo zakonne uległo sekularyzacji i stało się lennem polskim. Pojawiło się jednak kolejne niebezpieczeństwo. Na wschodzie wyrosła potęga, która przez następne 500 lat miała być nierozzerwalnie związana z dziejami Polski – Wielkie Księstwo Moskiewskie. Jagiellonom nie udało się również uratować Węgier, które na 200 lat znalazły się pod panowaniem tureckim.

Podobnie jak w przypadku Piastów, także Jagiellonowie zeszli ze sceny historycznej z powodu braku legalnego następcy. Król Zygmunt August, przed śmiercią zdołał jeszcze doprowadzić do zjednoczenia, (połączonych dotychczas unią personalną), Polski i Litwy w Rzeczpospolitą Obojga Narodów ale rządzić tym państwem mieli już władcy wybierani w czasie wolnej elekcji przez „naród szlachecki”.

Rzeczpospolita Obojga Narodów była państwem wielonarodowościowym. Od unii lubelskiej Rzeczpospolita składała się z dwóch państw: Polski określanej jako Korona i Wielkiego Księstwa Litewskiego. Jednak ani jedno ani drugie państwo nie było jednolite narodowościowo. Polacy stanowili około 40% ludności Korony, obliczanej w drugiej połowie XVI w. na ok. 8 mln mieszkańców

Na terenie Wielkiego Księstwa Litewskiego dominującym politycznie narodem byli Litwini, mówiący głównie po litewsku, jednak używający języka urzędowego – białoruskiego. Przyjmuje się, że mieszkało tam ok. 1,3 mln Litwinów. Z czasem, zachowując poczucie swej odrębności szlachta litewska przyjęła język polski jako własny. Język litewski pozostał w użyciu u ludności wiejskiej, stanowili ok. 1,8 mln mieszkańców. Także tutejsza szlachta uległa silnej polonizacji.

W XVI wieku Polska osiągnęła szczyt swej świetności politycznej i gospodarczej, stając się mocarstwem na skalę europejską. Był to jednocześnie złoty wiek kultury polskiej. Popularne wśród polskiej szlachty i bogatego mieszczaństwa studia na włoskich uniwersytetach przyczyniły się do rozpropagowania w Polsce idei włoskiego renesansu i humanizmu. Z renesansowych wzorów czerpała w ogromnym stopniu ówczesna architektura. Według projektu włoskich architektów Bartolomeo Berecciego i Franciszka z Florencji w pierwszej połowie XVI wieku przebudowano królewską siedzibę na Wawelu, powstały ponadto liczne siedziby magnackie w stylu renesansowym: Janowiec, Baranów Sandomierski, Ogrodzieniec, Niepołomice, wybudowano Zamość jako doskonałe miasto renesansowe. Renesansowe ratusze zachowały się do dziś między innymi w Poznaniu, Sandomierzu i Szydłowcu.

Złoty Wiek przyniósł popularyzację języka polskiego w administracji, a także w poezji i prozie, do czego w znacznym stopniu przyczyniła się działalność Mikołaja Reja, Jana Kochanowskiego, Andrzeja Frycza Modrzewskiego, Łukasza Górnickiego, Mikołaja Sępa – Szarzyńskiego i Stanisława Orzechowskiego.